

ТМГ. XXXVIII	Бр. 3	Стр. 999-1017	Ниш	јул - септембар	2014.
--------------	-------	---------------	-----	-----------------	-------

UDK 274(=214.58)(497.11-12) 316.347.4

Оригиналан научни рад

Примљено: 19. 11. 2013.

Одобрено за штампу: 12. 9. 2014.

Драган Тодоровић
Универзитет у Нишу
Филозофски факултет
Департман за социологију
Ниш

СТАЊЕ И ПЕРСПЕКТИВЕ ПОЛИТИЧКОГ АКТИВИЗМА МЕЂУ РОМИМА ПЕНТЕКОСТАЛЦИМА У ЈУГОИСТОЧНОЈ СРБИЈИ*

Апстракт

Пентекостални покрет данас представља најбројнију компоненту у оквиру евангелистичког процвата у свету са стотинама милиона следбеника из практично сваке светске регије. Демографски центар коме гравитирају пентекосталци померен је из западних земаља ка Африци, Латинској Америци и неким деловима Азије. Глобални пораст конзервативног протестантског хришћанства навео је водеће познаваоце евангелистичког разбуктавања на промишљање његових политичких импликација, о чему се извештава у првом делу рада.

У другом делу сумира се питање односа пентекосталних верника и њиховог вођства у Србији према праву на друштвенополитички ангажман. Српски пентекостализам у значајној мери одређен је ромским учествовањем: највеће верничке заједнице сконцентрисане су у ромским махалама у Нишу, Лесковцу, Врању и другим градовима, пре свега, југоисточне Србије. Има ли ромски пентекостални евангелизам са југа Србије потенцијале за подстицање етничке ре-афирмације помоћу културног препорода и заговарања политичког дијалога и праксе? За сада се укључивање јеванђеоских хришћана у „ромско политичко поље“ одвија кроз процес сарадње градских и црквених представника на локалном нивоу: ромски јеванђеоски пастори постали су синоним за пожељне партнере општинских власти у разрешавању нагомиланих ромских проблема. Још увек не треба очекивати од домаћих евангелиста да се појављују у улози оснивача и покровитеља политичких покрета или странака, али је зато много изгледније појављивање ромских пентекосталаца у улози креатора „јавне улоге“ јеванђеоског хришћанства у локалној средини.

dragan.todorovic@filfak.ni.ac.rs

* Припремљено у оквиру пројекта *Одрживост идентитета Срба и националних мањина у пограничним општинама источне и југоисточне Србије (179013)*, који се изводи на Универзитету у Нишу – Машински факултет, а финансира га Министарство просвете, науке и технолошког развоја РС.

Истраживање је обављено на узорку 30 крштених верника ромске националности, четворице ромских и једног неромског старешине Еванђеоске пентекосталне цркве са подручја југоисточне Србије (Лесковац, Врање и Прокупље).

Кључне речи: пентекостализам, политички активизам, ромско политичко поље, Роми, југоисточна Србија

STATUS AND PROSPECT OF POLITICAL ACTIVISM AMONG PENTECOSTAL ROMA IN SOUTH-EASTERN SERBIA

Abstract

The Pentecostal movement today represents the most numerous component within the Evangelistic bloom in the world, with hundreds of millions of followers from almost every region of the world. The demographic centre to which Pentecostals gravitate has shifted from the Western countries towards Africa, Latin America, and some parts of Asia. The global rise of conservative Protestant Christianity has led the leading scholars of Evangelistic blaze to rethink its political implications, which is discussed in the first part of this paper.

The second part summarizes the issue of the relationship between the Pentecostal believers and their leadership in Serbia and their right to socio-political involvement. Serbian Pentecostalism is significantly determined by the participation of Roma: the largest religious communities are concentrated in Roma quarters in Niš, Leskovac, Vranje, and other towns, mostly in South-eastern Serbia. Does the Roma Pentecostal Evangelism from the south of Serbia have the potential to incite ethnic reaffirmation using cultural renewal and proposing political dialogue and practice? Thus far, the inclusion of Evangelical Christians in the "Roma political field" has been conducted through the process of cooperation between municipal and church representatives at the local level: Roma evangelical pastors have become the desired partners of municipal authorities in dealing with accumulated Roma problems. It is still not to be expected from domestic Evangelists to take up the role of founders and sponsors of political movements or parties, but it is much more likely that the Pentecostal Roma will appear as the creators of the "public role" of Evangelical Christianity in their local surroundings.

The research was conducted on the sample of 30 baptized believers of Roma nationality and four Roma and one non-Roma leader of the Evangelical Pentecostal Church from South-eastern Serbia (Leskovac, Vranje, and Prokuplje).

Key words: Pentecostalism, political activism, Roma political field, Roma, South-eastern Serbia

УВОД: ПЕНТЕКОСТАЛНИ ПОЛИТИЧКИ АКТИВИЗАМ

Досадашња пропитивања пентекосталног политичког активизма карактеришу три приступа. Једни, попут Доналда Милера (Donald E. Miller), наглашавају веровање све већег броја „обновитеља“ у бригу о социјалним потребама људи у заједници, односно благонаклоно се односе према активностима које покушавају да помогну *развоју заједнице* или *друштвеној трансформацији* (Miller, 2007). За друге, попут Дејвида Мартина (David Martin), кључне особине које утичу на политичко деловање евангелиста јесу *настављање традиције одвајања цркве од државе*, *упражњавање ауторитета*, *концентрисаног у мушком пасторату и мирољубивости*, садржаног у мушкарчевом одбацивању мачизма и окретању породици (Martin, 2008). Трећи, пак, попут Милера и Јамаморија (Miller and Yamamori, 2007), политизацију покрета препознају у стварању добровољних, *алтернативних* институција окренутих сарадњи, а не сукобљавању са грађанским властима.

Осврћући се на увржене стереотипе о пентекостализму, Доналд Милер (Miller, 2007) издваја погрешно уверење истраживача да су пентекосталци толико усмерени ка небу да не чине ништа добро за земљу. Уз проповеди о *надлазећем Царству Божјем*, све већи број „обновитеља“ верује и у дужност да помажу сиромашнима и болеснима, и друштвено се ангажују око важних политичких тема.

„Помало апстрактно, ми бисмо дефинисали прогресивне пентекосталце као *хришћане који, надахнути Светим Духом и животом Исусовим, покушавају холистички да одговоре на духовне, физичке и социјалне потребе људи у својој заједници*“ (Miller, 2007, стр. 439).

Концепт „интегралног“ јеванђеља *прогресивног* пентекостализма све мање уочава контрадикцију између јаког нагласка на догматском и бризи о социјалним потребама људи у заједници. Хришћани су, заправо, позвани да буду „добре комшије“ и помажу другим људима. Различити су видови социјалног црквеног деловања, али их аутор систематизује у осам врста услуга, програма или црквеног рада:

1. услуге милосрђа (храна, одећа, прибежиште),
2. услуге при непогодама (поплаве, глад, земљотреси)
3. образовање (дневни боравак, школе, помоћ при учењу),
4. саветодавне услуге (зависност, развод, депресија),
5. медицинска помоћ (болнице, стоматолошке амбуланте, психолошке услуге)
6. економски развој (микропредузећа, обука за посао, скромнији смештај),
7. уметнички програм (музика, игра, драма),
8. промена политике (корупција у власти, друштвено организовање, итд.).

Генерално, све се оне дају систематизовати у: а) активности углавном хуманитарне природе (нпр. давање хране и одеће људима), б) активности чија је намена да помогну људима код *личне* кризе (нпр. развод, зависност, депресија) и в) активности које покушавају да помогну *развоју заједнице* или *друштвеној трансформацији* кроз образовање, економски развој и/или промену политике. Највећи број цркава учествује у прве две категорије, а много мањи у развоју заједнице и структуралним променама.

Глобални пораст конзервативног протестантског хришћанства навео је Дејвида Мартина (Martin, 2008) на промишљање његових политичких импликација. Аутор сматра да је кључна особина које утиче на политичко деловање евангелиста *настављање традиције одвајања цркве од државе*:

„...евангелистички хришћани, с једним или два изузетка, гаје амбицију да конституишу ефикасну *интересну групу* која би форсирала удружене институционалне интересе и широке моралне принципе, као и генерално прихватање гласа на јавном форуму...“ (Martin, 2008, стр. 53).

Уобичајени начин политичке интервенције, дакле, нема везе са отвореним јавним политичким деловањем, већ са формирањем *гласа* који заступа групни интерес у преговорима са локалним властима или сугерише пожељно изјашњавање верничког бирачког тела за кандидате чија опредељења подсећају на евангелистичке ставове. Евангелистичко схватање политичког оквира одликује *индивидуалистички и прагматични* приступ, који претпоставља да политички напредак зависи од повећања броја особа са наглашеним моралним интегритетом. Опремљени закључцима изведеним из Библије, пентекосталци се појављују у улози друштвених актера чији се интереси не могу заобићи, а генерално могу да допринесу конституисању демократског и грађанског друштва.

Још два аспекта јеванђеоских начела, према Мартиновом мишљењу, увећавају демократски потенцијал ступањем пентекосталног верништва на политичку сцену, а то су: упражњавање *ауторитета* и *мирољубивости*. Ауторитет је концентрисан у мушком пасторату, религијском вођству чији престиж и посредничку улогу следбеници ретко доводе у питање. Мирољубивост је садржана у мушкарчевом одбацивању мачизма и окретању породици. Уздржавање од насиља у решавању спорова и развијање пацифистичке нарави суштински преображавају перцепцију пентекосталних породица у очима других политичких субјеката.

Растући евангелистички покрети, претежно пентекосталног усмерења, последњих деценија у свету све више преузимају улогу „утицајног коментатора моралног стања“ од водећих монотеистичких вера – посебно на терену Латинске Америке, Африке, Азије и Евро-

пе – делом кроз борбу за освајање конкретне политичке власти, а делом кроз стварање добровољних удружења и увећање броја социјалних и политичких активиста. У Перуу је евангелистичка мањина 1990. године била инкорпорирана у успешну председничку кампању Алберта Фуциморија. Гватемала је у два наврата имала евангелистичке председнике (Ефраин Риос Монт и Хорхе Серано), чланове неопентекосталних елитних матичних цркава Вербо и Ел Шада. У Бразилу је 1986. године дошло до значајног пораста присуства протестаната у конгресу, посебно из Божјег збора. У Колумбији од 1990. године мале партије на изборима редовно, рачунајући на њен бирачки ентитет, изражавају интересе лидера мега цркве Боготе. У Нигерији харизматичне цркве средње класе, усмерене на универзитетски образовану хришћанску елиту, политички свесније од сиромашне пентекосталне браће, отворено заговарају економску дисциплину, интегритет породице и поверење у друштвеним и пословним односима. Пентекостализам у Зимбабвеу, настао као антиколонијални покрет, настоји да заступа интересе жена и младића насупрот моћи старијих мушкараца. У Кореји се евангелистичко хришћанство подудара са настојањима за културолошком реформом. Убрзано ширење Универзалне цркве у Португалији поставило ју је на друго место по значају, одмах иза римокатолика. Осим тога, рачунајући на добар одзив међу образованом омладином, оформили су тзв. Народну партију. Црква вере у Мађарској популарна је међу будимпештанском средњом класом, има персоналне везе са неолибералним елементима у влади, заузевши тако позицију четвртог верског тела у земљи.

Стивен Хант (Stephen Hunt, 2008) даје компаративну анализу политичког деловања пентекостализма у веома религиозној Америци и „просечно“ секуларној Великој Британији. Износи преглед активности овог верског покрета у обе поменуте земље, уз идентификовање кључних фактора који стоје иза политизације покрета и одређивања основних варијабли битних за схватање различитих нивоа успеха које је овај покрет остварио.

Ауторов извештај о пентекосталном уласку у свет политике кореспондира са свеопштим евангелистичким разбуктавањем. Задовољавајући жељу за непосреднијим искуством са Богом, јеванђеоски хришћани увећали су своје присуство на 26,3% на динамичном америчком религијском тржишту (Пантелић, 2008, стр. 4) на коме је готово сваки други Американац макар једном прешао из чланства једне у чланство друге цркве. Популарност харизматичним пентекосталцима порасла је и међу британским хришћанима: између 2000. и 2006. године број верника повећао се за 23% (Пешић, 2008, стр. 5), омогућивши им да потисну методисте са трећег места по бројности на Острву.

Скорија истраживања (Miller and Yamamori, 2007) прогнозирају да ће се највећи допринос пентекосталаца у будућности састојати у стварању добровољних, *алтернативних* институција окренутих саградњи, а не сукобљавању са грађанским властима. Акцент би био на припремању и васпитању нове генерације пословних и образованих лидера, уз очекивање да ће се ти појединци касније инфилтрирати у званичне институције и утицати на већи морални ангажман друштва.

Мануела Кантон Делгадо (Manuela Cantón Delgado, 2010) извештава о новим стратегијама етничке мобилизације Рома под утицајем андалузијског евангелизма. Уочавајући пентекосталне способности прилагођавања, преузимања нових значења, мешања и напредовања у разноликим друштвеним контекстима, ауторка се окренула анализи *филаделфијске евангелистичке конгрегације*, покрета организованог, вођеног и обликованог од стране Рома који верују да није неопходно „престати бити Ром” да би се постало евангелистом. *Филаделфијска црква*¹ представља покрет који брани Роме не одбацујући нероме, врста несепаратистичког евангелизма која заступа неконфликтни етницитет.

„Мислим да се без претеривања може рећи да је то најважнији етнички засновани социјални и религијски покрет створен од стране шпанских Рома, једно организационо искуство које је достигло висок степен друштвенополитичке сложености, традиције ресигнификације, дефинисања нових веза, редифинисања односа моћи, изградње новог имиџа самих Рома и помагања изградње транснационалног пројекта ромског и евангелистичког идентитета“ (Cantón Delgado, 2010, стр. 256–57).

Андалузијска федерација хришћанских удружења (Federación de Asociaciones Cristianas de Andalucía – FACCA), хришћанска асоцијација евангелистичких културних удружења у тесној вези са Филаделфијском евангелистичком црквом у Андалузији, оригинално је организационо искуство које надилази ауторитет ромских породичних веза. Овај удружени покрет манифестује нову структуру унутрашње моћи, способну да привуче јавне ресурсе и пажњу у демократском политичком контексту. Године 2003. проглашена је *институцијом од јавне користи*² због своје делатности и тежње да пред-

¹ Филаделфија је била једна од седам цркава Азије којима се обратио Петар у својим посланицама (Апокалипсе 1:11; 3:7–13). Филаделфија, по граду који је основао Аталус Филаделфијус у Лидији, данашњој Турској, име је искоришћено за важну пентекосталну деноминацију и њене цркве, које обухватају стотине шпанских ромских цркава легално уједињених под филаделфијским окриљем.

² Законско признање које издаје министарски савет удружењима посвећеним помоћи, образовању, култури, спорту или било ком другом виду општег добра.

ставља популацију од 90.000 андалузијских Рома преобраћених у пентекостални евангелизам и окупљених око Филадельфијске цркве.³ Институционализација Филадельфијске цркве као федералног удруженог покрета даје јој легитимитет у очима јавне администрације и отвара нове путеве признавања и придобијања економских средстава. *Цркве постају институције са правом финансирања.*

Ромски пентекостални евангелизам на југу Шпаније пример је етничке реафирмације помоћу културног препорода и стварања дијалога и праксе. Преобраћени Роми достижу *виши ниво интеграције* у доминантну културу, редовно учествују у спољним тржиштима регулисаним локалном администрацијом, не одричући се развијених родбинских мрежа и солидарности унутар групе. Локалне вође конгрегација и њихови најеминентнији чланови препознати су од неевангелизираних Рома и нерома као локални *посредници* између ромског света и власти.

УЗОРАК И МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

Истраживање⁴ је обављено на узорку 30 крштених верника ромске националности, 4 ромских и 1 неромског старешине Еванђеоске пентекосталне цркве на подручју југоисточне Србије.

Подаци су прикупљени методом продубљеног интервјуа на основу стандардизоване процедуре са *Ромима верницима* и *неромским* и *ромским старешинама* протестантских верских заједница у југоисточној Србији. Разговори су реализован између децембра 2008. и марта 2009. године.

Ромима верницима постављен је сет питања: 1. Ваша верска заједница се залаже за религијске слободе и једнакост свих верских заједница?; 2. Бори ли се за људска и политичка права Рома?; 3. Отворено и јавно осуђује нападе и инциденте на своје молитвене домове и вернике, као и других малих верских заједница?; 4. Како бисте реаговали када бисте сазнали да се неки угледни представник Ваше цркве

³ Ова цифра представља отприлике 32% андалузијске ромске популације, која износи око 286.110 људи. Четрдесет и пет процената шпанских Рома живи у Андалузији.

⁴ Презентовани резултати део су обимног социоемпиријског истраживања спроведеног на узорку крштених верника ромске националности неколико протестантских верских заједница на територији југоисточне Србије (Хришћанска баптистичка црква, Јеховини сведоци, Хришћанска адвентистичка црква и Еванђеоска пентекостална црква), ромских и неромских старешина побројаних верских заједница, те верских вођа већинских религија (Српска православна црква и Исламска заједница), а у оквиру докторске дисертације „Протестантизација Рома југоисточне Србије“, коју је аутор одбранио октобра 2011. године на Филозофском факултету Универзитета у Београду.

активно бави политиком?; 5. Ако би Вам то неко из цркве предложио, прихватили бисте да се бавите политиком?

Неромским и ромским старешинама постављено је питање: Има и оних који у преласку Рома на протестантизам проналазе и политичку димензију: мале верске заједнице ће политички еманциповати Роме, јер оне подижу глас против инцидента сваке врсте и апелују за религијске слободе и једнакост свих верских заједница. Шта ви мислите о томе?

РЕЗУЛТАТИ

Чињеница да многи хришћани-лаици данас активно учествују у политичком животу отвара питање односа протестантских верника и њиховог вођства према праву на политичко деловање, односно учествовању у решавању нагомиланих световних проблема. Тема добија на значају и узмицањем секуларизационе теорије пред снажним буђењем религије и религиозног на размеђи миленијума, те *ревитализацијом јавне улоге* традиционалних цркава у балканским друштвима, односно њиховим отвореним партиципирањем у креирању државне политике и јавног мњења. Коначно, смеју ли хришћани на „трећи начин“ стимулативно и прогресивно да подстичу укључивање однедавно демократских заједница Западног Балкана са националних путања и странпутица на европске аутостраде? Или треба да остану унутар граница првотног позива: оцрковљење народа, упливање на боготрагалаштво и продуховљење међусобних односа у свакодневици?

Има заговорника идеје да улогу медијатора између хришћанске традиције и савременог друштва треба на делатној равни препустити новим *демохришћанским странкама*, које би у постојећој политичкој арени пропегирале концепт хришћанско-демократске и хришћанско-социјалне политике (Кнежевић, 2009), а на теоријској равни већем упливу *политичке теологије*, која би се бавила анализом „политичких импликација хришћанства у савременом друштвеном контексту“ (Кнежевић, 2010, стр. 69). Други, пак, аутори оцењују оваква настојања анахроним и ближе им је политичко деловање црква преко цивилног друштва (Биговић, 2010).⁵

⁵ Изузев значајне књиге Мирољуба Јевтића (2009) и часописа „Политикологија религије“ (<http://www.politicsandreligionjournal.com/>), опет под уредничким вођством поменутог аутора, домаћа социолошка и политиколошка литература не може се похвалити другим насловима и истраживањима о политичком аспекту религије.

Роме пентекосталце питали смо како би реаговали када би са-
знали да се неки угледни представник цркве активно бави полити-
ком.

„Ја могу да кажем једну ствар, да би увек више волео да на неко место изузетно утицајно седи наново рођен хришћанин, верник који ће се сигурно бојати Бога и који ће управљати, радити свој посао... На местима на којима се одлучује о судбини народа бих више волео да буде верник у правом смислу речи, него онај који то није. Ево, узећу пример Јосифа. Знате причу о Јосифу, био је и код Потифа, видео је да га је кроз њега Бог благословио и онда му је дао да управља целим његовим имањем. Зашто? Зато што је био верник, зато што је Бог био уз њега и изузето је водио рачуна о ономе што се дешава. И његово је имање напредовало, и све је било одмерено, како треба. Исту ту позицију Јосиф је имао кад је дошао до фараона, сачувао је малтене цео свет у том окружењу. Али, зато што је био веран, зато што је био поштен и зато што је много тога истрпео због свог поштења. И када би сада на таквим местима били верни људи, не би злоупотребили свој положај, радили би у интересу народа, моје је мишљење.“

Р. Ј., 41, пентекосталац, Лесковац

„Па, мислим да сме. И требало би. Зато што зна, на пример, све о Богу, његове заповести, како би требало да ради. Пре је било и пророштво да ће верник седети на фотељи и да ће водити Србију. Има неки који су хришћани и који се баве политиком. То би много значило, као што су у старо време били цареви који су веровали у Бога и веровали у пророке, који им кажу како треба да раду. То би много значило, не би било к'о сад.“

Д.Д., 29, пентекосталац, Лесковац

„Ево, ја сам прошле године, старешине су ме позвале и упитале су ме да ли желим да се бавим политиком, иако сам хришћанин. Навели су ми некол'ко разлога да ја могу да помогнем изградњи цркве, за добијање дозволе за изградњу и тако те ствари. Ја сам прихватио, био сам председник општинског одбора Уније Рома Србије. И онда, пет, шес' месеци сам се бавио тиме, имао сам и приступ у општини, али цабе, све сам то отказао. Зато што странка у коју сам ушао да радим, обећала је много штошта, ја то преносим људима, и онда не испадне ништа од тога, људи мисле да сам лажов. Ја зовем њих, кажем: 'Знате шта, немојте више да ме зовете, нађите неког ко зна да лаже, ја не знам да лажем'. То је велики ризик, обећали су ми, био сам у Београду код њих на састанку, обећали су ми плату 28.000 динара месечно плату, шес' месеци сам радио, динар ми нису дали. Па сам узео локал за моју канцеларију, сто евра месечно, три месеца сам уз'о локал, а ни једну столицу унутра ми нису платили. И добро је што тај закуп нисам морао да платим, добар сам са човека. Ипак, може човек да се бави политиком, али у странци која се не бави лажима. Ја што сам обећао људима, кад би они то испунили, нико ми не би замерио што сам и у цркви и у политици. Ја да сам ост'о у по-

литици, ја би' помог'o штошта цркви, убрзао би' тај процес изградње, дозволе, али нисам хтео, прво због мене.“

П.К., 38, пентекосталац, Лесковац

„Што не би? Ова црква не забрањује да будеш активиста. Али, ипак, каже, јесте, ви поштујте закон овога света. Примера ради, кад су избори, пошто је ту велико окупљање, тај старешина може да каже, јер има ауторите: 'Дајте глас том и том', али, они се не мешају у то. Они кажу: 'Ваша је дужност, наша је дужност, грађанска је дужност, да ми изилазимо, а ваша је воља о самоопредељењу'. Камо среће да је један веран човек у парламент! И да заступа нас. Не мора да буде Ром, може и Србин.“

Ч.К., 50, пентекосталац, Лесковац

„Мислим да може, зашто да не може? Много би боље било кад би неки, не мора само да буду пентекостални људи, уопште неке хришћанске вође, јер је пентекост хришћанство, верујемо у Оца, Сина и Светог Духа. Кад би уопште те хришћанске вође водиле земљу, ипак... Има ту истине да се сви боре за фотеље, хоће он да стави руку у мед, а после да залиже мало, како људи кажу. Док људи који служе Богу знају да је лоше красти, корупција, мито и би искоренили све те лоше ствари. Мислим да би заиста било добро кад би се људи бавили политиком, кад би учествовали у политици. Не би, рецимо, нешто кад су предизборне кампање, онда обећају да ће да направе малтене Америку од Србије и после избора нема ништа. Људи који знају да неке ствари не могу да испуну, они ће обећати да ће увек да се боре за добро, неће да дају ту лажну наду.“

М.Б., 18, пентекосталац, Лесковац

„Сме. Па, ево, на пример, као један хришћанин који стварно јесте, за разлику од они који иду у цркву а не држе се баш све, па било би добро за народ, једноставно. Зато што ми, како ми учимо о Богу? Учимо да будемо стално са свима добри, да једноставно карактеришемо себи као један карактер Исуса Христа. Мислим да би то много значило, не само верника, него уопште за цео народ. Да би он најпре имао страх од Бога и да би стварно радио на исправан начин, да би се стварно залагао да помаже људима и мисим да би то било све добро.“

А.Т., 33, пентекосталац, Лесковац

„На неки начин би требало. Кад је у питању, знаш, неки научен, веран човек треба да води ову земљу, ипак би требало да буде неки веран човек, све да разуме, да схвати, да му Бог помаже у томе. Још у Старом завету Бог је поставио цара. У данашњем смислу, у данашњем погледу, црква и политика немају пуно везе. Сад је то моје схватање, не знам како други гледају. Јер, у политици је пуно лажи, преваре и све, а то један верник не би могао да уради.“

Н.К., 15, пентекосталац, Лесковац

„Па, свет и Бог не иде. Има људи, стварно, који јесу политичари, али не раде по свету...“

А ако је верник који се бави политиком моралан, ако је на свом месту, да ли он може да сведочи осталима како се на исправан начин може бавити политиком?

Да, може. Јер, Бог поставља људе где су му потребни. Тај који ће да буде у политици, нормално неће да да да буде криминала, моћи ће да утиче на друге људе. Да, може....“

Д.Д., 32, пентекосталац, Врање

„... Мислим ако је добар верник, он ће бити добар и у политици. Радиће реално, неће да вуче на своју страну, радиће реално. Може да буде одборник, на пример, то није ништа страшно. Може да помогне конкретним људима... Ево, Обама је први Црнац у Америци. А да ли знате да је Обама био пастор Пентекосталне еванђеоске цркве у Америци? У петак сам чуо његову изјаву на Б92 да ће, ако му Бог да снаге, да ће обуставити ратове које води Америка са свим земљама.“

С.Ц., 29, пентекосталац, Врање

„Може, зашто да не? Али, да прича истину, значи, истина. Може да се бави политиком, ал' да буде искрен, да прича оно што је тачно, да не лаже... Који су верни, они може да су свашта, и лекари да су, свирачи....“

В.Д., 39, пентекосталац, Врањска Бања (Врање)

„Ја мислим да не треба да се меша у политику, не знам због чега, али мислим да то није у реду, да се хришћанин меша у политику. Да више треба да се бави верским животом, него политиком. Јер, Бог говори: 'Немојте имати других богова, осим мене'.“

А.А., 20, пентекосталац, Лесковац

„Не треба верници да се баве политиком. Не може политика и духовно, то нема. По моје, не. Нема с два срца, може да има један срце. Јели служи Бога, јели служи света, не може.“

К.Р., 54, пентекосталац, Лесковац

„Ја лично мислим да не би требало... Моје мишљење је такво да нам то није потребно. Знаш зашто, да ти кажем право, да не кваримо наше односе... Јер, има их овде доста, можда, рецимо, не знам, један је за једну страну, други је за другу страну, а ми смо у цркви с Богом у заједништву. И ја не би' ни волела, можда грешим, а можда и не грешим, не знам....“

З.Д., 48, пентекосталац, Прокупље

Роми пентекосталци чине искорак у разумевању улоге *homo politicus*-а, тачније позивају на оплемењивање професије политичар фундаменталним хришћанским вредностима. Код њих готово да не постоји упитност треба ли хришћани да учествују у креирању домаћег политичког живота, јер би неангажовање значило удаљавање од реалности и макар теоријске могућности за поправак постојећег стања. Свесни су да долазак на управљачке функције све мање подразумева стручне и моралне компетенције појединца, а све више подобност, полтронство и поданичку оданост страначкој хијерархији.

Политичко поље, примећују они, белодано је постало полигоном неморала, корупције, малверзација и калкулација интереса, а људи делегирани на јавне положаје себични, похлепни и жељни власти, моћи и новца. Лоша лична искуства у сплаварењу српским политичким брзацима додатно их оснажују у оваквим уверењима.

Ношени начелима јеванђеоског учења, Роми пентекосталци зато издижу на површину богобојажљивог народног посланика, прожете идеалима устројеним на етици хришћанске традиције. Хришћани, морални ослоњци у бризи за опште добро друштва и интересе грађана на локалном нивоу, политичко надахнуће и смернице за рад проналазе у Библији: интегритет, мера, правда, поштење, истинољубивост, долично држање. Тако, осећајем личне одговорности пред Богом и пред другим људима, затиру аномична понашања и подстичу свеопшти друштвени препород, па и сопственог народа.

А какве поуке пастви упућују прваци из црквене хијерархије?

„Мене су нудили да будем одборник, председник месне заједнице, али нисам прихватио због велике обавезе. Али, један верник у политици не сме да лаже, не сме да краде, не сме да превари. Ја сам био у многим организацијама, и дан-данас сам у многим саветима и многим председништвима, али оно што ја тамо кажем, стојим иза тога. Нема лажи, нема преваре иза тога и то је оно што људи јако цене. И зато ме сваке године нуде да нешто будем, да прихватим неку функцију. Али, због великих обавеза и где се не ради како треба, никад не прихватам. А тамо где видим где стварно могу да помогнем својим Ромима, да ће то бити на добробит ромском народу, прихватам. Многе акције које се одржавају у махали, у 'Друштво Ром', ја и цела моја црква учествујемо. Али, где видимо да се то поштено, искрено ради и да је то за добробит Рома. Ми имамо представнике који су чак председници одређених група при одређеним политичким странкама. Али, то је само ван цркве, овде никада реч, нити је неко о томе говорио за проповедаоцима, оне служе само за божју реч. Ми имамо дан-данас велике политичаре из цркве, који су и одборници, они су наши чланови. Али, што се тиче политике, не овде. Нормално, седимо, разговарамо о свим тим стварима, али се не мешамо у прљаве ствари.“

Ш.Б., пентекосталац, Лесковац

„Не, одма' да кажем не. Наш циљ је да повлачи сам Господ Бог. И молимо и верујемо да људи дођу... Наш је циљ, као што Библија каже, да поштујемо законе и да се покуравамо законима. Чак не би волели и не би желели да људи који су укључени у проповедању и у активном раду у цркви, да буду део политичке службе. Као одборници или било шта, у општини. Не би волели и не желимо да такви људи буду са нама. Бог нас је позвао, Бог нас је одредио за једно и не желимо да политику и цркву мешамо. Црква ради свој пос'о, политика ради свој пос'о. Ако можемо шта да помогнемо другима, ту смо да помогнемо, али не да сад од тога правимо... Кад би мене позвали, ја не би' пристао да будем одборник. Нити ја, нити који су најближи са мном не би волели

да буду укључени у то. Зато што... Не би улазио у тим стварима. Ми гледамо у Богу, а они...

Ако би верник хтео да се прикључи, ми не бисмо имали ништа против тога. Али, опет учимо и кажемо да води рачуна о свом животу, да буде чист, исправан, прав, да оно што обећа уради, да не испадне касније да он брука цркву. Да кажу како он иде у цркви, а ради ствари које не доликује цркви.“

С.А., пентекосталац, Лесковац

„Оно што ја знам јесте да црква као заједница овде у Лесковцу, поготово у нашој заједници, ево већ пет година сам пуновремени радник ове цркве, ја знам да се црква уопште не меша у политику. Црква не утиче пуно што се тиче политике на своје вернике.

Добро. А може ли добар пентекосталац да буде одборник у локалној власти?

Ја мислим да то није уопште лоше, да може и да то није никакав проблем... Чак је добро бити један хришћанин који посећује цркву, који је примио Христа у свом животу, да буде на власти. Ја то и молим понекад. Ми смо добили чак и пророштво и молимо за то да власт или политика падне у руке светих људи. Зато што знам да људи који искрено воле Бога, који стварно служе Бога, а да буду на том месту, они ће пуно помоћи другима. И то је наша молитва, то је апсолутно добро, ја верујем да то може да промени чак и свет.“

Б.Р., пентекосталац, Лесковац

„Уколико не постоји друга могућност запошљења или било каквог посла, другачији начин да допринесе својој породици, не видим разлога зашто један хришћанин не би био у неком председништву, одбору, у политици. То, наравно, не сме да буде приоритет у његовом живоут, број један у његовом животу, али мислим да може на један поштен начин, не користећи средства овога света која користе остали политичари. Једноставно, један миран, тих и поштен живот.“

М.С., пентекосталац, Прокупље

„А то значи да у данашњем друштву, развијеном и демократском, јавну улогу не би требало да води црква, већ појединци, верујући или не... Најздравије за Еванђеоску цркву, односно протестантску било које провенијенције, јесте таква ситуација где се она истиче и битна је због онога какви су њени људи, верници који су на разним позицијама или непозицијама, а не због тога што црква ради нешто иза кулиса, као сива еминенција, као договори по кулоарима и тако даље. Ја у такво друштво верујем и за такво друштво се борим. Наш верник може да буде скоро било шта за шта сматра да је надарен и да га Бог позива да то чини: војно лице, полицајац, у судству, у нечем што се зове политика, у здравству. Под условом да поштује закон и правилник где ради и да се труди да буде што бољи, да не кажем најбољи међу њима и да поштује оно што верује и за шта се декларише у цркви. Када дође до сукоба интереса, треба да одлучи, ако треба и да се жртвује, треба да зна на шта ће пристати. Ако је политичар, извин'те, без мита, без корупције, без мувањације и свих ових наших метода.

Где год то ступа на снагу, он и даље само себе представља, али онда себе представља као посрнулог, палог, несигурног или каквог већ верника.“

С.С., пентекостацац, Лесковац

Генерално, верујући Роми исказују „добре вибрације“ према достојном понашању у скупштинским клупама и на руководећим положајима, као медијским сервисом најпрононсиранијих форми политичког делања. Изостаје, међутим, операционализација других расположивих праваца друштвеноодговорног активизма: залагање за религијске слободе и једнакост верских заједница, борба за људска и политичка права Рома, осуда напада и инцидента на своје и молитвене домове и вернике других мањинских верских заједница.

Разлог томе делимично лежи у већ помињаној *социјалној нејакости* истраживаних заједница верника. Мале, махом саморепродукцијом увећаване, стално на опрезу услед неретких излива антикултног незадовољства и медијски маргинализоване, упућене су на сервисирање религијских потреба чланства и неутралност према политичким збивањима. Старешине завапе за пажњом у инцидентним случајевима кад изгредници каменицама засују црквена врата и прозоре, али без трајнијег ефекта у локалној заједници.

Поуке првоодговорних са проповедаоница зато усмеравају верне ка још приљежнијем окретању библијским истинама и удаљавању од света. Међутим, ромске пентекосталне вође стидљиво вагају улогу хришћана који воле и служе Бога у јавном простору. На индивидуалном плану сагледавају могућност укључивања светих људи у политику, односно доспевања на одговорне положаје у заједници, и утицаја на световна дешавања онда када напусте зидове црквеног храма. Одборничким мандатом у месном или градском парламенту допринели би већем уважавању константних мука својих сународника, али и обавезивали друге на уважавање темељних принципа божјег закона приликом одмеравања будућих колективних акција.

ДИСКУСИЈА

„Ромско политичко поље“ у Србији конструктор је у настајању. Након вишевековног искључивања из процеса доношења важних одлука и партиципације у јавности, Роми поступно постају „друштвено видљиви“, делом и због успешнијег политичког представљања. Потенцијал створен активним учествовањем у иницирању међународне ромске еманципације почетком седамдесетих година прошлог века⁶ није се прелио у домаће оквире: ангажман се махом завршавао

⁶ Први Светски конгрес Рома одржан је у Лондону 1971. године, а за првог председника изабран је Слободан Берберски, угледни књижевник из Зрењанина.

на покретању великог броја ромских друштава посвећених културном стваралаштву и спортским активностима. Системски је изостало решавање проблема поверења између већинског и мањинског народа: живот у гетоизираним насељима, изливи расизма, полицијска репресија, неприступачно законодавство, дискриминација на радном месту, у становању и образовању.

Постсоцијалистичка транзиција поткопала је постигнућа ранијег времена и додатно заострила ствари. Ојачао је говор мржње и реторика десничарских идеологија, потпириване су социјалне тензије и традиционалне предрасуде између доминантног народа и убоге етничке групе, наместо предузимања темељних институционалних корака за побољшање животних услова ромских грађана.

Закорачивши на српску политичку сцену почетком новог миленијума, Роми су преко својих угледника покушали да одговоре на савремене изазове социјалне изолације једне од највећих домаћих националних мањина.⁷ Услед недостатка историјског искуства политичког организовања, али и конкретне подршке званичне власти, изостало је жељено унутарромско јединство на политичкој сцени. Због тога политичку заједницу Рома у Србији и даље одликује *недовршена институционализација*. Посебно је алармантан недостатак ромске политичке партиципације на локалном и регионалном нивоу, односно неучествовање у локалним изборима, а тиме и законодавним и извршним органима, те стручним и саветодавним телима задуженим за побољшање положаја ромског народа, цивилном активизму за заштиту људских права, системима за едукацију и комуникацију, институцијама јавног мњења итд. Усвојене разне стратегије и препоруке, под притиском Организације за европску безбедност и сарадњу и Савета Европе, не нуде конкретна решења умножених проблема на микроплану, а још мање средства за њихову реализацију (Вашић, 2010).

Споро превазилажење препрека у већинској политичкој промоцији Рома и унутрашње недаће (неразвијена политичка култура, изостанак „јаких“ вођа и странака, летаргија, ниска образованост,

На трећем конгресу у Гетингену (Немачка) маја 1981. године за председника је изабран Саит Балић, инжењер из Ниша, тадашњи председник Савеза друштава Рома Србије. На четвртом конгресу у Варшави (Пољска) 1990. године за председника је изабран Рајко Ђурић.

⁷ На изборима за скупштину Србије јануара 2007. године, као мањинске листе, *Унија Рома Србије* – Др Рајко Ђурић и *Ромска партија* – Срђан Шајн освојиле су по један посланички мандат. Ниједна од странака није обезбедила место у новом сазиву парламента Србије. Занемарљиво је учествовање ромских представника и у другим позиционим и опозиционим партијама, актерима парламентарног и ванпарламентарног надгорњавања у српској политичкој арени. Када га и има, у функцији је осигуравања ромских изборних гласова.

упућеност на борбу за свакодневну егзистенцију), наводи појединце на ширење приче да је тешко остварљиво политичко уједињење сиромашне, раштркане и непопуларне ромске мањине, зато што се сопствени етнички идентитет уопште не доживљава у политичком контексту. Тиме се спречава освешћивање политичке јавности у примени политичких права мањина и аутоматски избијају из руку аргументи добронамерника за оснаживање аспирација и капацитета Рома, као појединаца и заједнице, за побољшање прилика у образовању, здравству, становању, запошљавању и уопште, квалитету живота.

Политичко деловање, међутим, јесте једно од најбитних средстава унапређивања положаја Рома. Узлетом политичког активизма они не претендују да освајају нове територије и тлаче друге народе већ само теже напуштању постојећих аутсајдерских позиција и издизању изнад опште социјалне беде и дискриминације.

Какве су перспективе укључивања протестантских верских организација у описано „ромско политичко поље“? Још је виртембершки реформатор, одређујући цркву као невидљиву заједницу засновану на вери, нади и љубави, оделио поунутрашњену протестантску веру од друштвених и политичких токова, односно верску од световне власти. Многе су се ствари од тог доба измениле, „трећи крак“ хришћанства доживео је многобројне унутрашње поделе. Нарочито је међу јеванђелистима, посебно пентекосталцима, надвладао мишљење да евангелизација и друштвенополитичко ангажовање нису међусобно искључиве појаве већ део свеукупних хришћанских дужности, како послушности према Исусу Христу тако и љубави према ближњима. Штавише, вера коју исповедамо преображава нас за употпуњење личне и друштвене одговорности. *Вера без дела је мртва* – став је који данас надахњује многе црквене вође да, поред улоге објавитеља радосне вести, храбро предводе народе Латинске Америке, Азије и Африке у политичкој борби за остварење низа својих права.

У трајућим превирањима артикулисања и репрезентовања ромских политичких интереса, те оснаживања унутрашњих капацитета у виду легитимисања првог ешалона ромских лидера, могао би да се поступно одвија додатни процес: *сарадња градских и црквених представника на локалном нивоу*. Јер, макар једним делом, досадашњи неуспеси ромског политичког организовања леже у нефункционалној материјалној, техничкој, кадровској и организационој структури (појединци посебно наглашавају погубност традиционалистичког концепта незаменљивог „ромског вође“ у свим областима живота, па и у сфери политике). Незадовољни одвијањем назначеног еманципаторског процеса у политичкој сфери, поједини Роми изнашли су ангажман у цивилном друштву, неки су изабрали повлачење и конформизам, а трећи су се окренули (ауто)деструктивној побуни (криминал, трговина наркотицима, људима и други девијантни облици понашања).

Све су то изазови са којима се у својим мисијских стремљењима међу ромским народом сусрећу ромске протестантске вође у југоисточној Србији. Рецимо, након првотних међусобних неразумевања и супротстављања, *ромски јеванђеоски пастори постали су синоним за пожељне партнере општинских власти у разрешавању нагомиланих ромских проблема*, јер обезбеђују снажну сарадњу са “неромима” на основама заједничког интереса: смањење стопе криминалитета, побољшање породичних односа, нов однос према сфери рада и производње и др. Душебрижништвом и служењем међу вернима, пак, рукоположени прваци заговарају опште релгијске вредности, које се подударују са световним: правда, слобода, истина, владавина права, борба против нарасле дискриминације.

Неромске и ромске вође јеванђеоских хришћана реско не одбијају мешање у политику. Својим одговорима стављају до знања да им се не миле ни левичарски ни десничарски посланички мандати, јер мисија цркве и поруке са проповедаонице надилазе ускогрудост и себичлук у играма политичког надгорњавања. Опрезности су их научила и досадашња, махом лоша, искуства са актерима српског парламентаризма, мада верницима не бране давање гласа на изборима. Али, стало им је да се на местима у комисијама које одлучују о питањима виталног градског функционисања (комунални и саобраћајни проблеми, развојни планови, социјални програми, култура и образовање) нађу особе са наглашеним моралним интегритетом. За то постоје два разлога. Људи који су примили Христа у свој живот и који искрено воле Бога предупредили би корупционаштво, тајне договоре, лаж, крађу и превару, и сопственим моралним интегритетом утицали на друге да се приведу доличном понашању у складу са основним хришћанским начелима. Истовремено, могли би да важним градским телима и органима предоче све проблеме ромског народа на локалу и допринесу његовој добробити.

Пентекостални Духовни центар „Светло“ у Лесковцу стрпљиво већ годинама, у кооперацији са градским структурама, планира и пројектује изградњу вишенаменског објекта на три и по хектара у насељу-махали „Славко Златановић“ за потребе духовног и културног живота Рома, али и осталих Лесковчана. Ромски пастор Селим Алијевић потврдио нам је да се Протестантска еванђеоска црква „Заједница Рома“ у Лесковцу припрема за покретање иницијативе о оснивању *Савеза ромских цркава*. Замисао је да се под истим кровом окупе све јеванђеоске цркве које представљају у хришћане преобраћене Роме, како би помагале једна другој у мисијском раду.

Тако верске заједнице својим активизмом постижу два циља: поспешују жељену јавну политичку кохезију и кредибилитет ромских представника и обезбеђују трајну подршку ширег друштва. За сада не треба очекивати од домаћих евангелиста да се појављују у

улози оснивача и покровитеља политичких покрета или странака, али је изгледније појављивање ромских пентекосталаца у улози креатора „јавне улоге“ јеванђеоског хришћанства у локалној средини. Најтипичније су религијске установе које служе и другим сврхама поред верских, а са циљем репрезентовања и учењавања хришћанства „поново рођених“ у заједнички културни простор.

Време ће показати хоће ли се пентекосталне верске вође у будућности латити отвореног политичког освешћивања ромског народа и тако проширити делокруг својих активности по којима би их нови верници изабирани на религијском тржишту. *Zasad, to josh увек није случај.*

ЛИТЕРАТУРА

- Vašić, G. (2010). *Politička akcija: Romski pokret i promene*. Beograd: Čigoja.
- Биговић, Р. (2000). *Црква и друштво*. Београд: Хиландарски фонд при Богословском факултету СПЦ.
- Jevtić, M. (2009). *Politikologija religije*. Beograd: Centar za proučavanje religije i versku toleranciju.
- Cantón Delgado, M. (2010). Gypsy Pentecostalism, Ethnopolitical Uses and Construction of Belonging in the South of Spain. *Social Compass*, 57 (2), 253–67.
- Knežević, N. (16–17. jun. 2009). Mesto i uloga hrišćanskih demokrata u političkom životu Srbije. *Borba*, str. 3.
- Knežević, N. (2010). Esej o savremenoj političkoj teologiji. *Religija i tolerancija*, 8 (13), 67–78.
- Martin, D. (2008). Porast evangelizma i njegove političke implikacije. U P. Berger (Prir.), *Desekularizacija sveta: Oživljavanje religije i svetska politika*, (str. 51–64). Novi Sad: Mediterran publishing.
- Miller, Donald E. (2007). 2006 SSSR Presidential Address – Progressive Pentecostals: The New Face of Christian Social Engagement. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 46 (4), 435–45.
- Miller, D. E., & Tetsunao Y. (2007). *Global Pentecostalism: The New Face of Christian Social Engagement*. Berkeley, Los Angeles, and London: University of California Press.
- Пантелић, М. (3. март 2008.). Неверни верници. *Политика*, стр. 4.
- Пешић, М. (10. фебруар 2008.). Постаје ли Велика Британија католичка. *Политика*, стр. 5.
- Hunt, S. J. (2008). Pentecostal Political Activism in the USA and the UK: A Comparative Analysis. *Politikologija religije*, 2 (1), 101–26.

Dragan Todorović, University of Niš, Faculty of Philosophy, Department of Sociology, Niš

STATUS AND PROSPECT OF POLITICAL ACTIVISM AMONG PENTECOSTAL ROMA IN SOUTH-EASTERN SERBIA

Summary

The fact that many Christian laypeople today actively participate in political life raises the question of the relationship of protestant believers and their leaders toward the right to political action, i.e. taking part in solving the accumulated secular problems. The evangelistic understanding of the political framework is characterized by an individualistic and pragmatic approach, which presupposes that political progress depends on the increasing number of people with a prominent moral integrity.

The Pentecostal Roma from our study do not have a dilemma about whether Christians should participate in the creation of the domestic political life or not, but openly invite the ennoblement of the profession of a politician through fundamental Christian values. They favour the pious Member of Parliament, who is imbued with the ideals established according to the ethics of the Christian tradition. The believing Roma encourage appropriate behaviour in the parliament and in positions of authority, those forms of political activity that are the most pronounced in the media. Thus far, however, there has been no operationalization of other available directions of socially responsible activism: upholding religious freedoms and equality of all religious communities, struggling for human and political rights of the Roma, and condemning incidents and attacks against their homes and places of worship and against members of other minority religious communities.

In the current turmoil of articulation and representation of Roma political interests, the process of cooperation between municipal and church representatives at the local level could gradually take place. The Roma evangelical pastors have become highly desired partners of local governments in solving the accumulated Roma problems. This is because they ensure a strong cooperation with “non-Roma” on the basis of mutual interests: reducing crime rate, improving family relationships, establishing a new attitude toward the domain of work and production, etc. The pastoring activities and service for the believers, on the other hand, are used by the ordained leaders to advocate common religious values, which coincide with the secular ones: justice, freedom, truth, rule of law, and the fight against growing discrimination.

Regardless of the previous, mainly adverse, experiences with the actors of Serbian parliamentarism, the non-Roma and Roma leaders of Evangelical Christians in South-eastern Serbia do not shun becoming involved in politics, nor do they ban the believers from voting in elections. It is of great importance to them to find people of prominent moral integrity in the positions within committees that make decisions on the issues related to vital urban functioning (communal and traffic problems, development plans, social programmes, and culture and education). There are two reasons for this. The people who have accepted Christ in their lives and who truly love God would necessarily prevent corruption, underhand deals, lies, thefts, and fraud, and influence others using their own moral integrity to start acting appropriately in line with basic Christian principles. At the same time, they would also be able to present all of the problems of the Roma people at the local level to important municipal bodies and departments, thus contributing to their well-being. Time will tell whether Pentecostal religious leaders will undertake the task of openly raising political awareness of the Roma people and, in doing so, widen the scope of their activities, based on which they would be chosen by new believers in the religious market. For the time being, this is still not the case.